

הכל פתוח

"אות קין" - הסיפור של משפחת מלסה, מחזה מאת משה מלכא ובבימוי; התיאטרון הישראלי אתיפי הולגאב; בית הקונפדרציה, המרכז למוסיקה אתנית ולשירה; הוצג בתיאטרון ענבל בתל אביב, יוני 2016

שחקנים: תהילה ישעיהו-אדגה, אימוס איינו, חלי אמרש סינקה, טמסגן סנבטו; מוסיקה: אבטה בריהון

"בשעה שנדהם... אדם הראשון מקול הרעם... פרצה אז מפיו מין הברה פראית... האם לא הביאה קריאה זו גאולה גדולה לנפשו הנדהמת? האם בקריאה זו הד נפש שנודעוה לכל מעמקי מצולותיה נתגלה מגבורת היצירה, ...מזהלת ניצחונה..."

ובאותה הברה, ממשיך ביאליק, נכרכו הרגשות עזות בחידושן וכבירות בפראותן מעין חרדה, פחד, הכנעה השתוממות.

פתחתי בצייטוט מתוך המסה המופתית "גילוי וכיסוי" מאת ח"נ ביאליק על החוויה האדירה של הדיבור, על הצעד המהפכני שעשה ועושה אדם תמיד במעבר מן הכאוטי, מן הטרום דיבור למבע הלשוני, לצורה נראית. למעשה בכל תהליך יצירה אמיתי ועמוק, שבו כובשת היוצרת את חוויות הכאב והזעם, חוויית התשווקה לחיים אחרים, מוארים, מתרחשת חוויה כזאת של התגברות וניצחון הרוח.

כשצפיתי בהצגה הנפלאה של תיאטרון 'הולגאב' "אות קין", חשתי כי נעשה כאן צעד גדול וחשוב, אפילו מהפכני, באותה חברה של יוצאי אתיפייה על ידי יוצרים ואמנים בני העדה עצמה. לקום מתוך חיים של סבל, כאב ותסכול, גורל של מהגרים ובני מהגרים, להביט בכך באומץ ממרחק הכרחי, לחשוב במושגים חדשים כדי לשוב ולעצב אותם מחדש ביצירה בימתית דרמטית. זה מה שעשו שחקני התיאטרון האתיפי הישראלי בהצגה "אות קין" המועלית בימים אלו ובהצלחה לא מבוטלת. הם היו חזקים, מרגשים ואותנטיים, ללא שמץ זיוף.

משמעות השם 'הולגאב' היא ריבוי פנים, הכל פתוח. מכאן ההתכוונות למוטט ולטלטל את החשיבה ההירארכית המפלה, האכזרית והכוזבת, את ההתנהלות על פיה, את הקיפוח והאפליה שנהוגים וקיימים בחברה הישראלית ואשר הם קורבנותיה. זהו מאבק - ומחזה הוא אמצעי, נוסף להיותו יצירת אמנות בפני עצמה.

בתמונות ספורות מצליחים ארבעה שחקנים המגלמים את בני משפחת מלסה, אמא, אב נעדר ושלושה ילדים בוגרים, לספר ולגולל דרמה של הסתבכות מצערת. דרמה פשוטה, ברורה וקצרה, שנעה במהירות רחוקה עד לסוף הטרגי. הם ניצבים זקופים כנידונים בעומק הבמה, במרחק זה מזה. הם עומדים מול קהל הצופים בעמדת האשמה כלפינו - אנחנו החברה, העדה, הנוכחת והנאשמת כאחד.

הם טוענים את דבריהם לחלל האוויר החשוך של האולם ומדברים ביניהם. הבימה ריקה לגמרי, חפה מריהוט, מלבד שולחן אחד וכיסא שמדי פעם יוסט ממקומו או יזכה לחבטת זעם של תסכול מצטבר, שנאה ויאוש.

שני בנים, בת ואם - משפחת עולים מהגרים מאתיופיה, חלקם נולדו בארץ. הבן הצעיר יוסי הוא תלמיד תיכון, שמסתבר כי הותקף על ידי חבריו בבית הספר. "הרביצו לי כאפות", הוא מספר בכעס לאמו, כולו מלא רגשות נקם, אלימות, עלבון והשפלה ומצהיר שלא יחזור לבית הספר.

האם (תהילה ישעיהו), עוברת סוציאלית במקצועה, מנסה להבין ולהרגיע, לאחות את הקרעים בה בעת. היא מדברת בנייד עם אשה אחרת, גברת כהן, ומנסה לעזור לה. זה רגע נוגע ללב - אישה שהיא עצמה חלשה וענייה מתאמצת לעזור למישהי חלשה ממנה. תמיד יש מישהו חלש מאיתנו בהייררכיה הכלכלית חברתית, בעולם של מעמדות שכדי לטפס בו למעלה יורקים דם, ובדרך כלל מושלכים ממנו לארץ לנקודת האפס. רק בכוח כישרון, יופי וקשרים ניתן לפרוץ את הסולם הקשיח הזה, אם בכלל.

יוסי מקבל עזרה בלימודי האנגלית שלו מאחותו הבוגרת ממנו חלי, נערה יפה וטובה שנאלצת לוותר על בילוי עם חברות כדי להכין את אחיה למבחן חשוב. יסוד חשוב הוא המאבק להצליח, המאמץ לגלות כישרון כדי להשתלב בחברה. האם מעניקה ומתמסרת בכל נפשה להצלחת ילדיה. היא לברה במאבק החיים לאחר שהבעל נטש את המשפחה וחזר לאתיופיה מתוך ייאוש וזעם, משנכשל להשליט את מרותו על בנו הבכור (יעקב) המסובך עם חברות רחוב במעשה פשע.

בכלל הפשע המוזכר כאן אינו אלא הסתבכות של צעירים חלשים מתוסכלים עם החוק ונציגיו, בהם השוטר הבכיר תורג'מן. בסצנה שבה מדבר אליו הבן הבכור, השוטר הוא בלתי נראה, לא מגיב ושותק מתנשא ומנותק. אנחנו יכולים רק לדמיין אותו יושב/ עומד בהבעה אירונית מלאת בוז מתנשא, מנוכר ואטום. הבחירה של הבמאי להעלים אותו ולהשאיר את הקורבן לפרפר מולו חסר אונים, מעוררת רגש עז של אמפתיה כלפי הצעיר הטוען לחפותו.

בעיתונות מלפני שנה ויותר דווח על כמה אירועים דומים, על שוטר יס"מ (יחידת סיור מיוחדת) שהתקיף חייל ממוצא אתיפי במכות ועל הפגנת המחאה האלימה מול חלוננו של היועץ המשפטי לממשלה נגד סגירת התיק של השוטר המכה. מנהיגי ההפגנה רוצים שינוי בחוק, ושינוי מהותי ביחס אליהם. הם מנסים ליצור מודעות לאפליה נגדם בכל המוסדות ותחומי החיים. מקרה אחר ידוע, דווח בפייסבוק על ידי צעיר אתיפי, יוצא יחידה מוכחרת וסטודנט באוניברסיטה העברית, שהותקף בעת שיצא לבלות בידי שוטר גזעני, שקרא לעומתו "תחזור לאפריקה", לאחר שהכה בו מכות נמרצות. ועוד מקרים דומים של היטפלות שוטרים ונציגי הממסד ואלים לא מוצדקת. ביחידת המח"ש (המחלקה לחקירות שוטרים) לא טיפלו ברצינות במקרים אלה.

לא למדנו להתכנס סביב המנהיגים שלנו, האשמה בנו, אומרים בניהם של יוצאי אתיופיה, דור שני למהגרים. צריך לבוא מעמדה של כוח וגאווה עצמית, לפתח מנהיגות, להיות פעילים בחברה. שנים היינו אדישים, הורינו בלעו עלבונות, הבליגו ולא הגיבו. צריך לשנות את החוק מלמעלה ולטפל באופן מעשי יסודי באפליה נגדנו. ויש להתמזג בחברה הישראלית.

המחזה חושף סיטואציה דומה: האח הבכור הסתבך עם החוק והוא שוב בכלא. המשפחה נזעקת בבהלה והאח הצעיר יוסי הולך ובגופו מנסה להציל את אחיו.

השחקנים כולם מצוינים ומיטיבים לבטא את מצבם הקשה, להיות בן לעדה אתיפית ולהעיד כי מראם הייחודי אינו סימן לנחיתות קולקטיבית.

"אות קין", התיאטרון הישראלי אתיופי הולגאב

לי עוד תמונה שתהיה בה אמירה, כלומר דיבור, לוגוס ברמה לשונית יותר כוללת ומקיפה, מעבר לכאן ולעכשיו של העלילה עצמה. אולי בנוסח שירי, מעין מקהלה מדברת מנקודת מבט אחרת, שתביא אותנו לאופק חדש, ראוי יותר. זה עוד יכול לקרות.

התיאטרון הישראלי אתיופי קיים כבר עשר שנים. הוא מתקיים ופועל בבית הקונפדרציה בירושלים כחלק מפעולות התרבות הרבות שלו.

ההצגה "אות קין" עלתה לראשונה ב-2015. לדעתי היא תפוס מקום חשוב בתרבות הישראלית. ובעצם כבר עכשיו נכחתי באולם שהיה מלא בקהל סקרן ואוהד.

כמו למשל ברגע של שמחה, נקודת אור יחידה במחזה, כשיוסי מקבל ציון גבוה במבחן באנגלית ושבחים מפיה של המורה, הוכחה לכישרונו, ומבשר על כך בחיוך לאחותו ולאמו. זו האפשרות האחרת המציצה לרגע ונעלמת, קורסת מהר מדי בהמשך, כשחלה הסתבכות עם המשטרה כאמור.

בשיחה קצרה עם משה מלכא, המנהל האמנותי, הבמאי והמחזאי, ציינתי כי המחזה קרוב ברוחו לתיאטרון הקלאסי היווני. מינימליסטי, מאופק, בעיקרו דיבור של השחקנים, פשוט וישיר. עלילה שסופה ידוע מראש. הוא הסכים איתי.

הרוזן הפיזי, הבימה הריקה נוכחות של מציאות נעדרת - כל זה צובר כוח דרמטי רגשי עצום לצד חוסר האונים של השונה והחלש, ועם זאת בעל יופי אסתטי. הכוח של החלש עובר עלינו הצופים. עלי מכל מקום זה היה כמכת אגרוף בלב.

כשמחזר אחרי הבת בחור לבן מהמעמד הבורגני המבוסס, ה"שליט", מאיים עליה אחיה הבכור שלא תעז להיענות לחיזורים הללו, אבל היא אינה מצייתת ומסמנת בדרכה את רוחה המודרנית המורדת, החופשית, כנגד המשפחה המסורתית ומנהיגיה, שבה האשה נכנעת לגברים, לאב או לאח הבכור. גם האם נושאת כאן תפקיד הרואי ראוי לשבח.

אך כל הכוונות הטובות במאבק ליציאה מהמצב הקשה, מהעוני והאפליה, קורסות מול חברה שהכזיבה בהיעדר נאורות, באי קבלת האחר ובחוסר סובלנות ואהבה. והסוף כמובן הוא טרגי ומקומם.

עם זאת, לצד כל השבחים והאימפקט הגדול של ההצגה, יש בה חולשה מסוימת בהיותה צמודה מדי למציאות שתועדה רבות בתקשורת. חסרה

פסיפס - רבעון לשירה,

הגליון הבא הוא גליון ה-100

כתב-עת השואף לשילוב המודרני עם הקלאסי, תוך שיקוף מחנות ומשמרות שונים בשירה - ותוך הדגשתה של זווית ראייה יהודית בת-ההווה. מעל דפי "פסיפס" מוגשות שיחות עם יוצרים, שירים חדשים של משוררים ותיקים וצעירים גם-יחד, כמו כן מאמרים תיאורטיים ורשימות ביקורת על ספרים, לרבות תרגומים משירת העולם.

האתר באינטרנט של עקד-פסיפס: www.eked.co.il

הצטרפו אלינו לעמוד הפייסבוק

מנוי לפסיפס

לכבוד "פסיפס", רבעון לשירה, רחוב מרים החשמונאית 25, ת"א 62032
אבקש מנוי לשנת 2016 (4 גליונות)
מצ"ב המחאה ע"ס 125 ש"ח, כולל דמי משלוח בארץ.

שם משפחה.....כתובת.....טלפון.....